

Om svenskars rädsla för stora rovdjur, älg och vildsvin

RAPPORT 2010:1

Göran Ericsson, Camilla Sandström, Jonas Kindberg och
Ole-Gunnar Støen

Institutionen för vilt, fisk och miljö, www.vfm.slu.se

SLU

901 83 Umeå

Februari 2010

Sammanfattning delrapport 3

Något har hänt i den svenska naturen. Antalet vilda däggdjur och fåglar har förmodligen aldrig varit högre, åtminstone inte sedan 1789 då Gustaf III släppte jakten fri. I dag finns ca 3 200 björnar i Sverige, minst 210 vargar, mellan 1 500 och 2 000 lodjur och cirka 700 järvar. Dessutom finns minst 300 000 älgar och uppskattningsvis 150 000 vildsvin.

Fyra mätningar under 2000-talet visar att nästan hälften av svenskarna är rädda för björnar. Annat var det 1980. Då var svensken mest rädd för älgen, men långt ifrån dagens nivåer för björn. Då var knappt var tionde svensk rädd för att möta en älg i skogen, 2009 är rädslan för älg nästan oförändrad jämfört med 1980.

I dag är 44 % av svenskarna mellan 16-65 år mest rädda för att möta en björn i skogen. Därefter följer vildsvin (33 %) och varg (25 %). De tre arterna står i en klass för sig på läns- och kommunnivå. Rädslan för vildsvin är i dag påtaglig. Idag är var 3:e svensk (33 %) rädd för att möta ett vildsvin i skogen. År 2004 var 5:e svensk (20 %) rädd för att möta vildsvin i skogen och 1980 var endast 1 % av svenskarna rädda.

I rovdjurslänen är människor mer rädda för de stora rovdjuren än riksgenomsnittet. 65 % av invånarna i Västernorrland, 60 % av invånarna i Västerbotten, Gävleborg och Jämtland, 59 % av invånarna i Norrbotten och 56 % av invånarna i Dalarna är rädda för björn. Även stockholmarna är något mer rädda jämfört med riksgenomsnittet - 46 % är rädda för björn i Stockholms län jämfört med 44 % för riket.

Rädslan för björn och varg är främst kopplad till förekomst. 36 % av invånarna i Dalarna och 34 % av invånarna i Gävleborg - både län med flera vargrevir - är rädda för varg. 22 % av västernorrlänningarna, 19 % av västerbottningarna, 18 % av jämtarna, 17 % av norrbottningarna samt 23 % av invånarna i Stockholms län är rädda för att möta en varg i skogen.

Vi frågade också om det är acceptabelt att begränsa rovdjurens antal och utbredning med hjälp av jakt. Oavsett om man bor Stockholms län eller i något av de undersökta rovdjurslänen anser man att det är accepterat att jaga stora rovdjur för att 1) rovdjuren kommer in i tätbefolkade områden 2) för att minska risken att tamdjur tas och i viss mån för att 3) att folk är rädda. Ungefär var tredje person i de undersökta grupperna stöder att rovdjur jagas för att minska konkurrens om det jaktbara viltet.

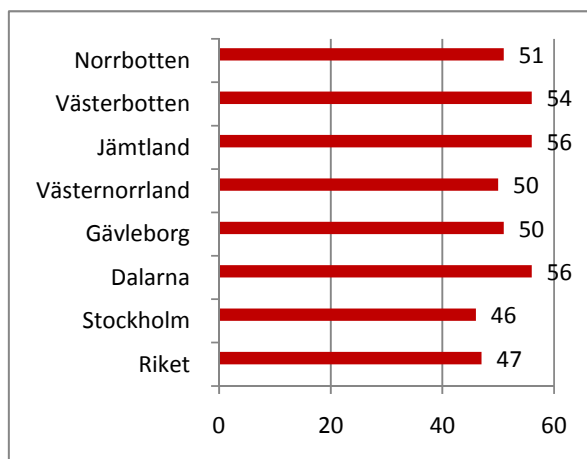
Om undersökningen. I maj 2009 skickades ett undersökningsformulär ut till 15317 personer i Sverige, varav 1067 var ett proportionerligt nationellt urval. Undersökningen upprepar delar av motsvarande undersökning som gjordes 2004 av FjällMistra. I Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland, Jämtland, Dalarna, Gävleborg (rovdjurslän) och Stockholm tillfrågades 150 personer per kommun. Bakom undersökningen står forskare från Institutionen för Vilt, fisk och miljö, SLU. Undersökningen har finansierats av medel från SLU (FOMA vilt), Naturvårdsverket och länsstyrelserna i Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland, Jämtland, Dalarna, Gävleborg och Stockholm. Av dem som tillfrågades i de nämnda länen svarade mellan 46 % (Stockholm) - 56 % (Dalarna, Jämtland). På kommunnivå varierade svarsfrekvensen mellan 31 % (Botkyrka) och 63 % (Krokoms).

Bakgrund

Attitydundersökningen har genomförts av forskare vid institutionen för Vilt, fisk och miljö, SLU. Den har finansierats av SLU (FOMA-vilt), Naturvårdsverket, forskningsprogrammet Adaptiv förvaltning av vilt och fiskpopulationer, och länsstyrelserna i Norrbotten, Västerbotten, Jämtland, Västernorrland, Gävleborg, Dalarna och Stockholm. Syftet med undersökningen är att bidra med beslutsunderlag till arbetet med att genomföra riksdagens och regeringens målsättningar för "En sammanhållen rovdjurspolitik" (Prop. 2000/01:57) respektive "En ny rovdjursförvaltning" (2008/09:210) på regional och lokal nivå. Undersökningen är därför en viktig komponent i förvaltningen av Sveriges gemensamma naturresurser. Det här är den tredje rapporten i en serie. Vi redovisar här svenskarna rädsla för de fyra stora rovdjuren (björn, järv, lodjur, varg) samt om rädsla berättigar till att jaga stora rovdjur. Vi återupprepar centrala frågeställningar som ställdes i en undersökning genomförd 2004 inom forskningsprogrammet FjällMistra, för att på så sätt möjliggöra jämförelser över tid och rum. Stockholms län ingick inte i undersökningen från 2004, varför vi inte kan redovisa någon eventuell förändring av attityder i det länet. Vi jämför även med data från tidigare undersökningar (1980, 2001, 2004, 2008) och kan därmed presentera en unik tidsserie av attityder rörande rädsla för stora rovdjur.

Genomförande

Den 28 maj 2009 skickades attitydundersökningen om djur och natur ut till 1 067 medborgare i hela landet, samt till 150 personer i åldern 16-65 år i samtliga kommuner i länen; Norrbotten, Västerbotten, Jämtland, Västernorrland, Gävleborg, Dalarna och Stockholm. Totalt 15 317 personer slumpades fram, varav 14 973 kunde nås med post. Totalt fyra kontakter togs med respondenterna. För att kunna göra länsvisa jämförelser, har respondenterna i kommunerna viktats proportionerligt i förhållande till folkmängd. Av det nationella urvalet svarade 47 % av de tillfrågade. På länsnivå var svarsfrekvensen från 45 % i Stockholms län till 55 % i Jämtland. Det är en lägre svarsfrekvens jämfört med 2004 års undersökning, där mellan 63 och 69 % av invånarna i de olika länen besvarade undersökningen. Datainsamlingen skedde huvudsakligen under juni månad 2009, i 2004 skedde datainsamlingen i april. Svarsfrekvensen på riks-, respektive på länsnivå är bra vid en internationell jämförelse. Det är främst i vissa kommuner i Stockholms län där svarsfrekvensen är låg. Det bör beaktas vid tolkningen av svaren. En högre andel kvinnor har

svarat på studien än förväntat. Den genomsnittliga åldern i hela urvalet var 42 år, bland de som svarade var åldern 45 år i snitt. I 39 av de 96 kommunerna är åldern högre än förväntat bland dem som svarade jämfört med de som inte svarade av de tillfrågade. Med statistisk säkerställd förändring avses en förändring med en signifikansnivå lika med eller mindre än 0.05.

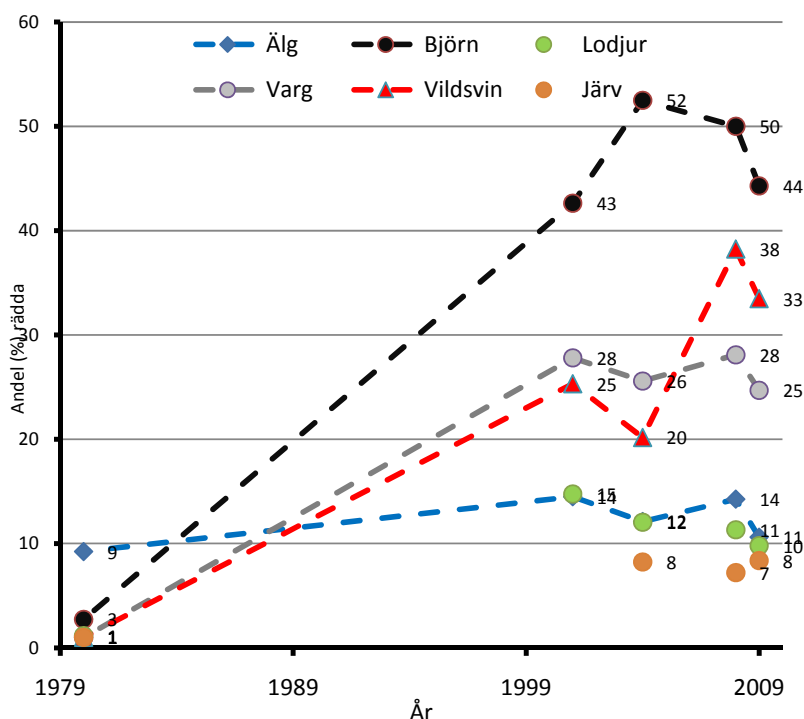
Figur 1.
Svarsfrekvens för riket respektive länen (%)

I den här rapporten jämför vi data från 1980, 2001, 2004 och 2009 vad gäller rädsla (Norling, Jägnert & Lundahl 2001, Ericsson & Heberlein 2003, Ericsson & Sandström 2005, Ericsson, Sandström, & Bostedt 2006, Ericsson & Bostedt 2008, Heberlein & Ericsson 2008). Frågan om rädsla för vilda djur ställdes vad vi vet första gången i en kontrollerad undersökning 1980 (Norling, Jägnert & Lundahl 1981). Vid det tillfället ställdes frågan i två steg. Den första frågan löd ” Händer det att Du av rädsla för att möta vilda djur drar Dig för att gå ut i naturen”? Av 3000 tillfrågade svenskar, med en svarsfrekvens på 67 %, svarade 87 % nej och 13 % ja. Bland de 13 % som uppgav att de var rädda, och därmed svarade på följdfrågan, framkom att 71 % var rädda för att möta älg, 21 % björn, 16 % orm, 9 % lo, 8 % varg och 13 % övrigt vilt (däribland järv, rådjur och vildsvin). Av det följer att andelen av alla svenskar som var rädda för respektive art är 13 % (ja, första frågan) multiplicerat med andelen som angav vilket djur på följdfrågan (ex 71 % för älg); rädda för älg 13%*71%=9%.

I SLU:s undersökning från 2001 ställdes frågan ” Finns det några vilda djur som du är rädd för att möta när du är ute i naturen?” med svarsalternativen ”Nej, Älg, Rådjur, Björn, Ormar, Lodjur, Varg, Vildsvin, Annat djur”. Samma fråga ställdes 2004, 2008 och 2009. Svarsalternativet ”Järv” lades till 2004 till SLU:s undersökning.

Nationell överblick

Det svenska naturvårdsarbetet i kombination med en jaktlagstiftning som tillsammans syftar till att bevara och möjliggöra att nya arter etablerar sig har visat sig vara ett framgångsrikt koncept (Danell & Bergström, 2009). Över tid har flera arter ökat, till exempel björnen och lodjuret, men även järv och örn, medan några har tillkommit efter att vara borta, till exempel vargen och vildsvinet. Antalet älgar och rådjur har fluktuerat över tid, just nu minskar dessa två arter från relativt höga nivåer. I en rad rapporter har vi kartlagt hur den framgångsrika restaureringen av den svenska faunan vad gäller de stora rovdjuren påverkat människoras attityder till dessa djur. I den här rapporten ligger fokus på rädsla.

I den här rapporten ligger fokus på rädsla.

Som figur 2 visar har svenskars rädsla förändrats sedan den första mätningen genomfördes 1980. De mätningar som vi redovisar antyder att svenskar är mer rädda för vilda djur 2009 jämfört med 1980.

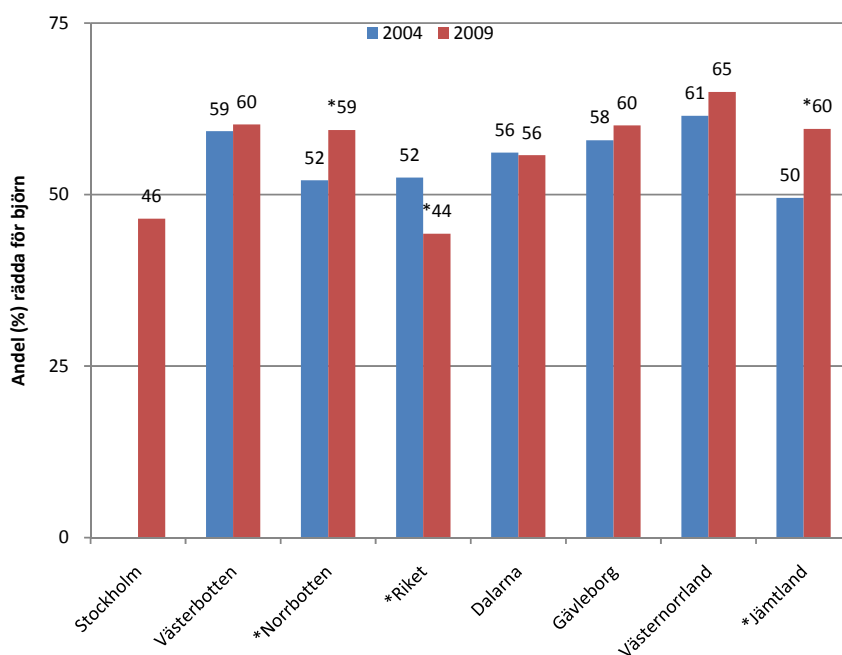
Figur 2. Finns det några vilda djur som du är rädd för att möta när du är ute i naturen?

Våra undersökningar visar att de djur som svenskarna var mest rädda för att möta i naturen 1980 inte är desamma som idag. Svenskarna är mest rädda för att möta björn (44 %), vildsvin (33 %) och varg (25 %). Det kan jämföras med orm där 28 % av svenskarna anger att de är rädda för att möta ormar. Det är således fler som är rädda för att möta vildsvin och nästa lika många som är rädda för att möta varg jämfört med orm. Som figur 2 visar pekar mätningarna på att det skett stora förändringar sedan 1980.

Det är bara rädslan för älg som är i stort sett oförändrad över tid, 9 % år 1980 jämfört med 11 % år 2009. Rädslan för alla andra arter, i det jämförande urvalet, har ökat. En tänkbar anledning, men inte den enda, är att alla dessa arter har ökat från att i princip inte förekomma i vilt tillstånd (varg, vildsvin) eller ökat från ett mycket litet antal med begränsad utbredning i Sverige (björn). Ökningstakten för björn är ca 4.5%, vildsvin 30 % och för varg 16 %. 1980 var det uppskattningsvis cirka dubbelt så många älgar i Sverige som idag, givet den tillgängliga avskjutningsstatistiken. Ett verkligt hot mot liv och hälsa var att köra på en älg med bilen. Enligt Nationella viltolycksrådet skedde 5922 viltolyckor med älg 1980, medan motsvarande siffra för 2009 var 5761. Risken kvarstår således i hög grad när det gäller älg. På länsnivå jämfört med riksnivå ser vi att det finns betydande skillnader för flera arter, dessa redovisas nedan för björn, varg, älg och vildsvin.

Rädsla för björn

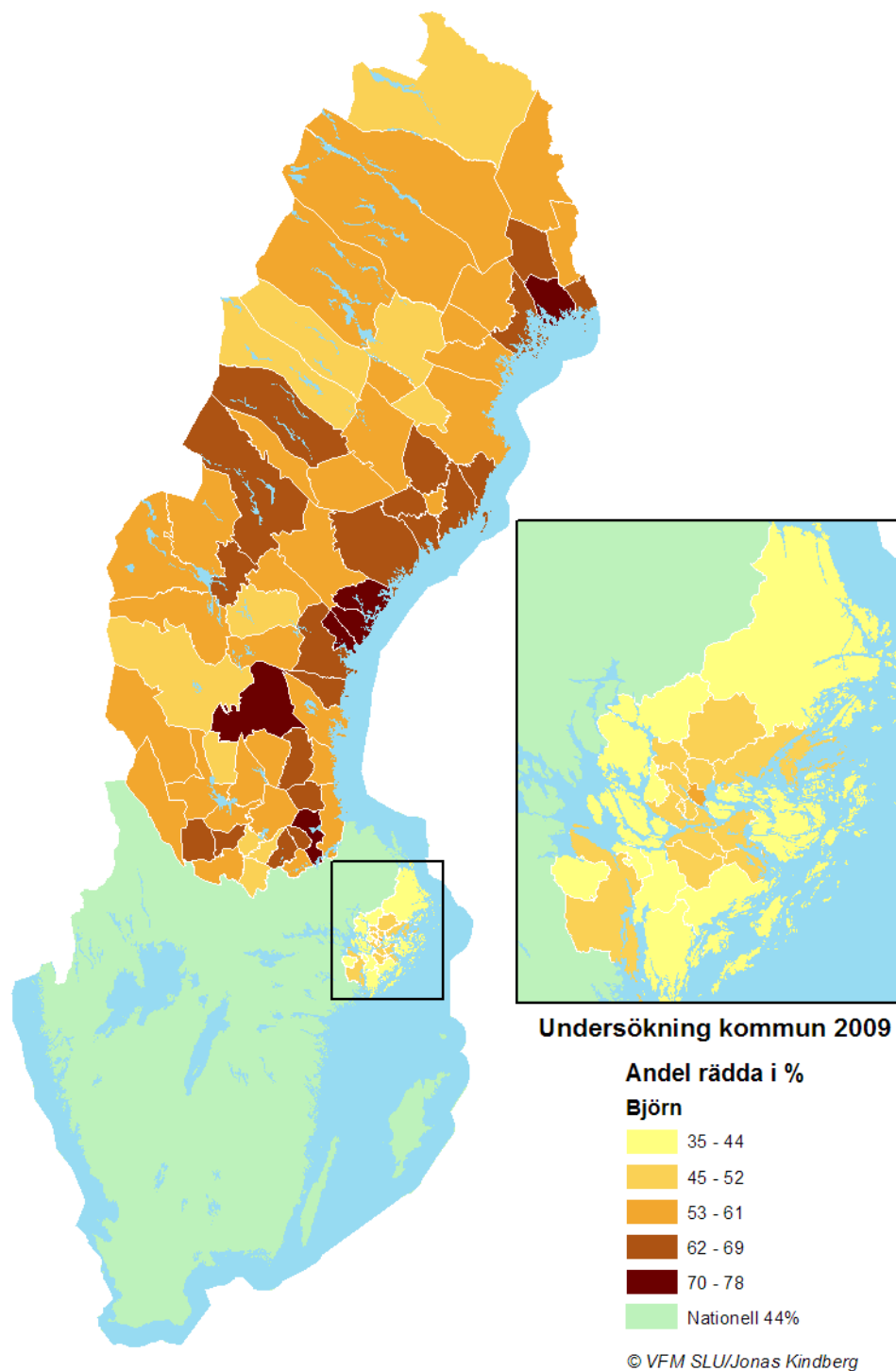
Av figur 3 framgår att rädslan för björn är högre i Norrbottens och Jämtlands län 2009 jämfört med 2004, medan rädslan på riksplanel däremot har minskat. En möjlig förklaring till ökningen i dessa två län är att det sedan mätningen 2004 inträffat dödsfall förorsakade av björn. I Dalarna och Gävleborg som hyser stora björnpopulationer är nivåerna i stort sett oförändrade över tid. En förklaring till rädsla som ofta förs fram i debatten är att ju mer björn det finns desto räddare är människorna i dess omgivning. Våra mätningar tyder på att samband mellan förekomst och rädsla inte är så starkt. I Stockholms län är till exempel knappt

varannan invånare rädd för björn trots att Stockholms län saknar fast förekomst av björn.

Figur 3. Rädsla för björn 2004 jämfört med 2009.* indikerar att skillnaden är säkerställd på 5 % nivån.

I undersökningen 2004 (Ericsson & Sandström 2006) visade vi att det finns en koppling mellan rädsla på kommunnivå och förekomst av björn. Den verkar som figur 4 visar delvis fortfarande finnas kvar.

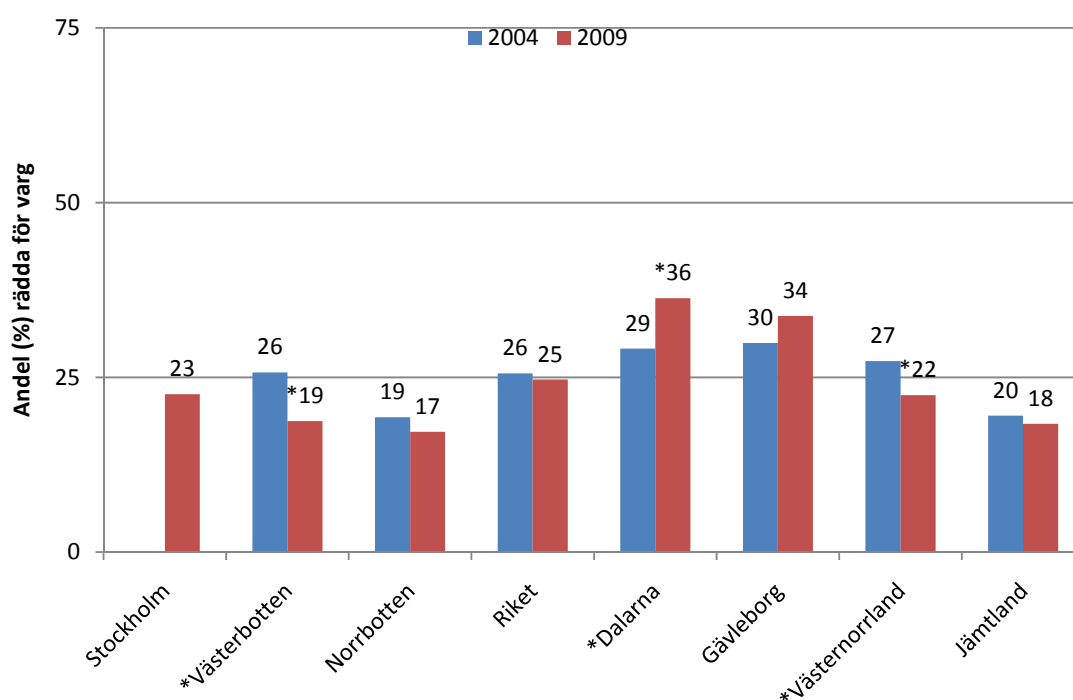

Figur 4. Andel av befolkningen mellan 16-65 år som säger att de är rädda för att möta en björn när de ute i naturen.

Rädsla för varg

Rädslan för varg är inte lika stark som rädslan för björn. Mest rädd för varg är de som bor i Dalarnas län. Här ser vi en betydande och säkerställd ökning jämfört med 2004 års mätning. Även i Gävleborg ser vi en stark tendens till ökning av rädsla för varg. I Västerbotten och Västernorrland ser vi det motsatta, att rädslan för varg nu är lägre än 2004. Det proportionerliga riksgenomsnittet visar att var fjärde svensk är rädd för att möta varg. Detsamma gäller för invånarna i Stockholms län

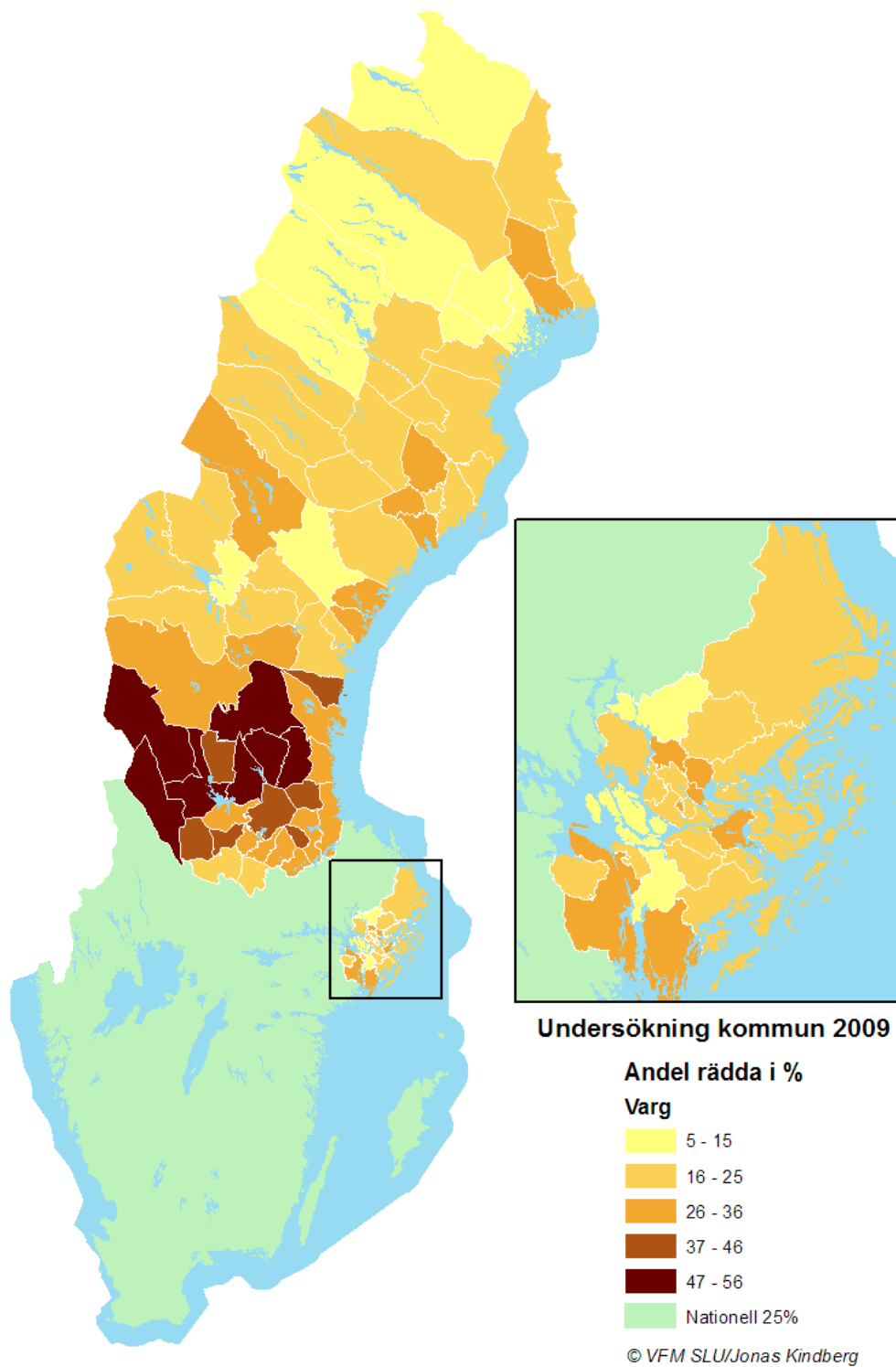
Liksom för björn indikerar länssiffrorna för rädsla att den är högre i län med stor förekomst av varg (figur 5). I Dalarna och Gävleborg är rädslan för varg högst av de undersökta länen, där 36 respektive 34 % av invånarna uppger att de är rädda för vargen. I Norrbotten, Västerbotten och Jämtland, där förekomsten av varg är betydligt lägre, är också rädslan för vargen betydligt lägre, knappt 20 %.

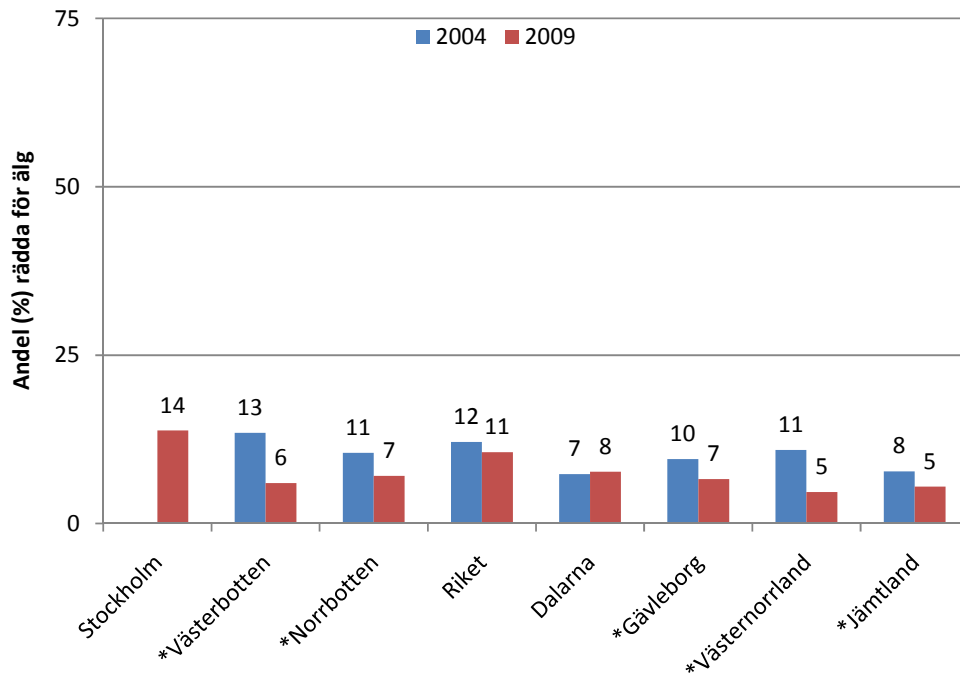
Figur 5. Rädsla för varg 2004 jämfört med 2009.* indikerar att skillnaden är statistiskt säkerställd på 5 % nivån.

På kommunnivå är mönstret detsamma för vargen 2009 jämfört med 2004. I kommuner med vargrevir är rädslan för varg ofta starkare än i kommuner där det inte finns vargrevir. Figur 6

visar att vi även det förekommer rädsla för varg även i till exempel storstadsområden.

Figur 6. Andel av befolkningen mellan 16-65 år som säger att de är rädda för att möta en varg när de ute i naturen.

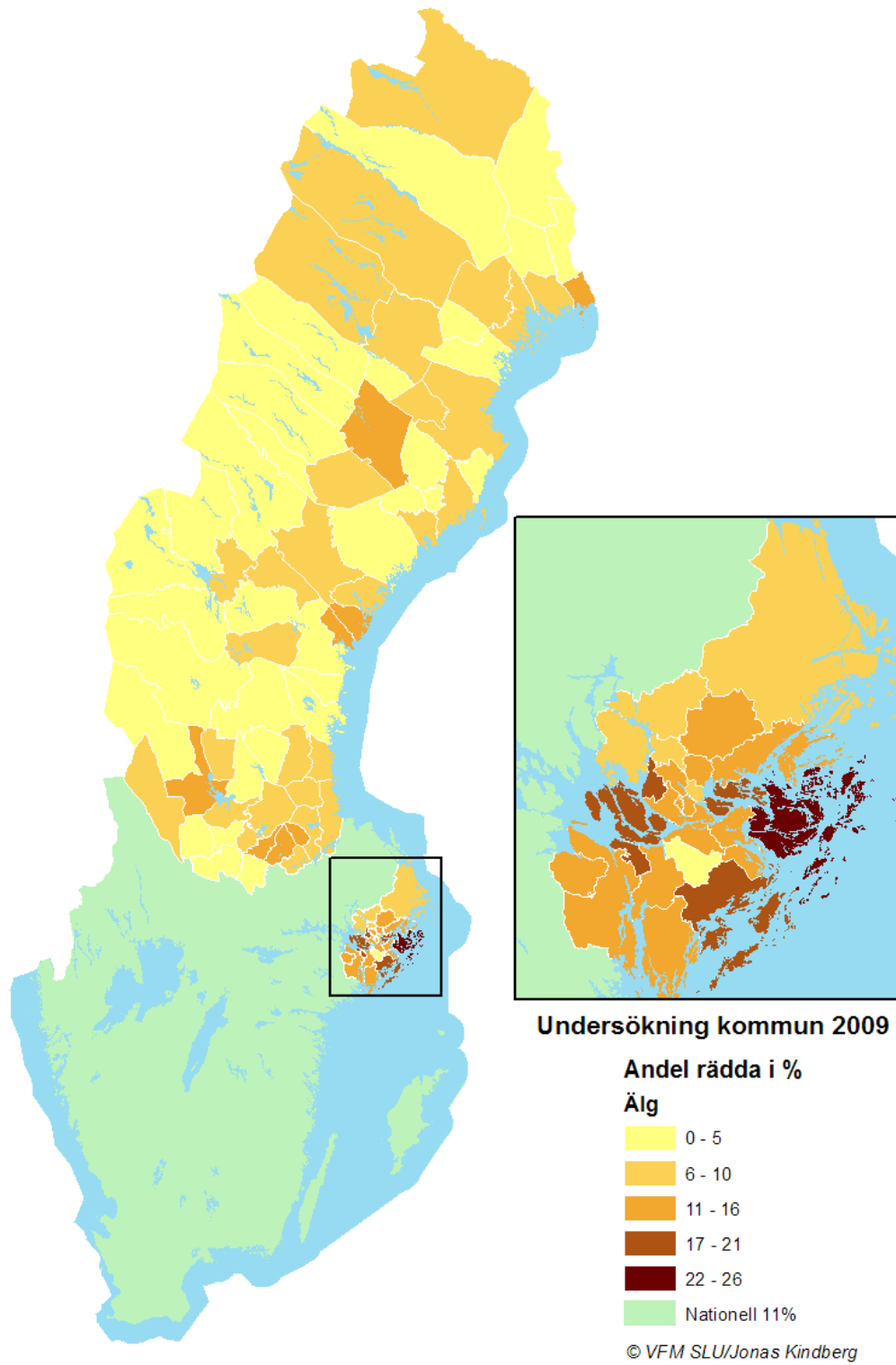
Figur 7. Rädsla för älg 2004 jämfört med 2009.* indikerar att skillnaden är statistiskt säkerställd på 5 % nivån.

Rädsla för älg

Rädslan för älg är relativt stabil över tid. Som figur 7 visar pekar tendensen på att rädslan till och med minskar något över tid. En förändring som är statistiskt säkerställd i alla rovdjurslän förutom Dalarna. Rädslan för älg är högst i Stockholm med 14 % och lägst i Västernorrland och Jämtland med 5 %. Även på riksnivå är rädslan dubbelt så hög jämfört med flera av rovdjurslänen.

Det är något av en paradox att knappt varannan invånare i Sverige är rädda för björn medan endast en av tio svenskar är rädda för älg när älgen ofta utgör ett större hot mot människors säkerhet jämfört med björnen. Viltolycksstatistiken är i det fallet entydig. Det är en mycket högre sannolikhet att krocka med en älg jämfört med till exempel björn. Det pekar på att rädsla är en mycket mer komplex och sammansatt reaktion på olika fenomen som inte alltid svarar mot statistisk sannolikhet (för en översikt av psykologiska aspekter av rädsla se till exempel Johansson & Karlsson, kommande).

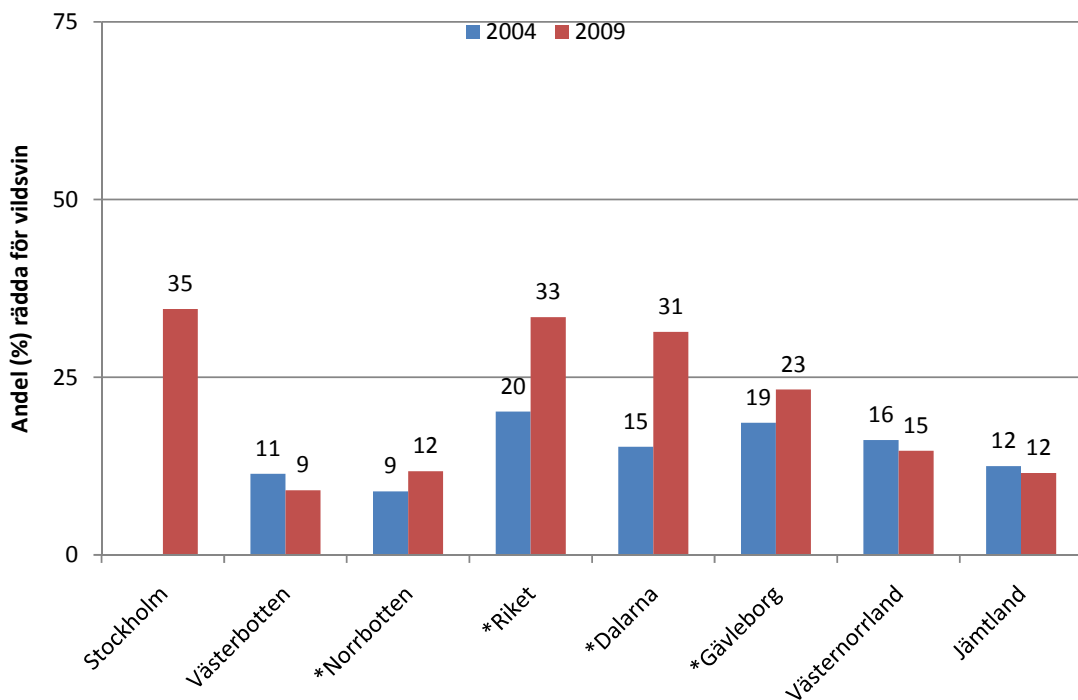
Av figur 8 nedan kan vi utläsa att rädslan varierar något beroende på var i landet man är bosatt. Sambandet mellan förekomsten av älg och rädsla förefaller dock svagt. Mest rädda är de som bor i Stockholms innerstad. Tendensen pekar på att rädslan är något högre i urbana miljöer jämfört med på landsbygden.

Figur 8. Andel av befolkningen mellan 16-65 år som säger att de är rädda för att möta en älg när de ute i naturen.

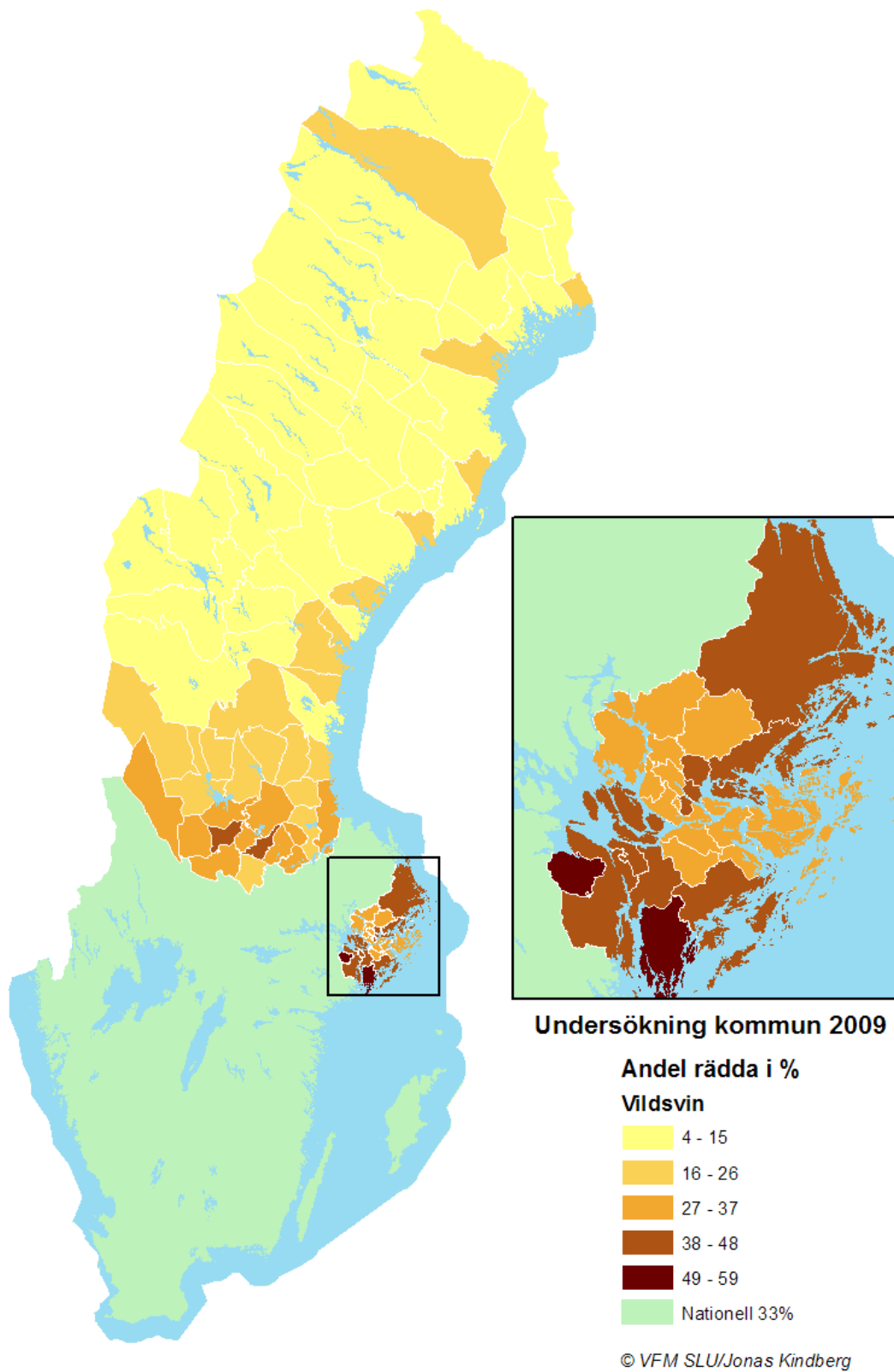
Rädsla för vildsvin

Sedan 1988 har vildsvin rätt att vistas fritt i den svenska faunan. Det är ett djur med hög reproduktionsförmåga och de sprider sig i landet. För närvarande beräknas det finnas minst 150 000 vildsvin, företrädesvis i Götaland, Mälardalen och östra Svealand. Som figur 9 visar har rädslan för vildsvin ökat markant över från 2004 till 2009 på riksnivå, i Dalarna och i Gävleborg. Precis som när det gäller vargen varierar rädslan emellertid mellan länen och här kan man se ett visst samband mellan förekomsten av vildsvin och rädsla. Rädslan för vildsvin är till exempel lägre i län där det inte finns vildsvin som i till exempel Jämtland Västernorrland, Norrbotten och Västerbotten. I dessa fyra län ligger rädslan på mellan 9-15 %. I Dalarna och Gävleborg där det förekommer vildsvin uppgår 31 respektive 23 % att de är rädda att möta vildsvin i naturen. På riksnivå och i Stockholms län uppgår 33 respektive 35 % att de är rädda att möta vildsvin. På riksnivå är det en ökning med 13 %, medan rädslan i Dalarna har mer än fördubblats från 15 till 31 %

Figur 9. Rädsla för vildsvin 2004 jämfört med 2009.* indikerar att skillnaden är statistiskt säkerställd på 5 % nivån.

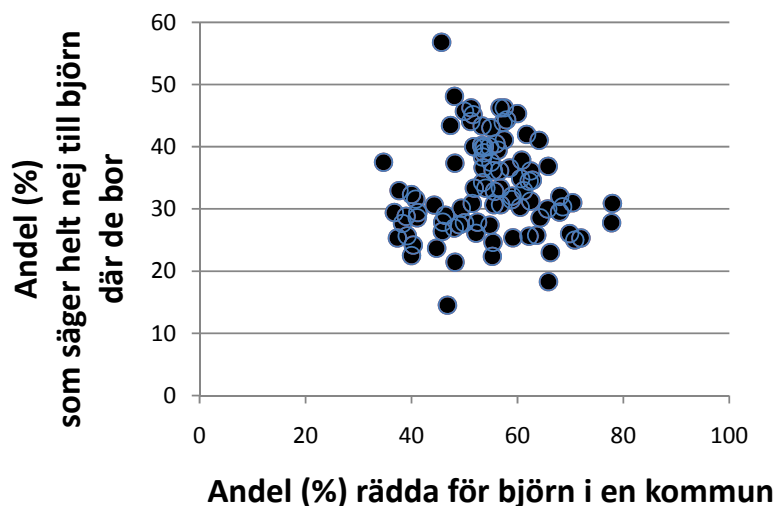
Som figur 10 nedan visar är rädslan för vildsvin ofta starkare i kommuner där vildsvin förekommer jämfört med i områden där det inte finns vildsvin. Men som figur 10 visar kan vi även här se att det förekommer rädsla för vildsvin även i till exempel storstadsområden.

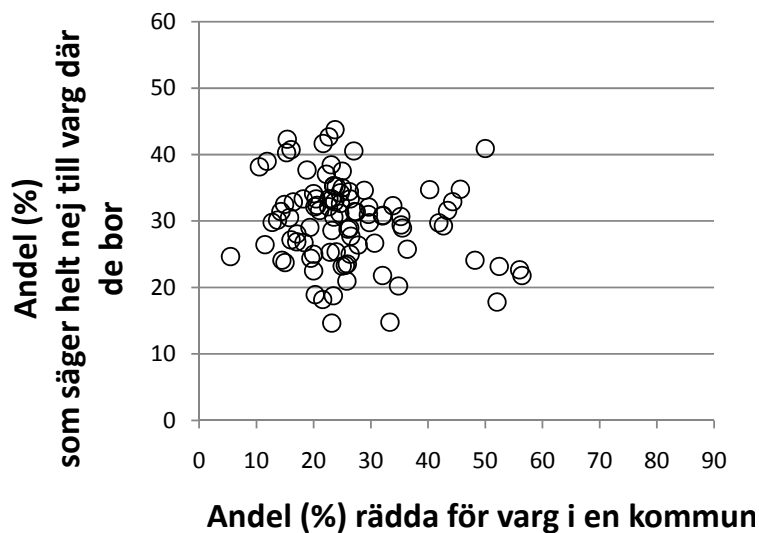
Figur 10. Andel av befolkningen mellan 16-65 år som säger att de är rädda för att möta ett vildsvin när de ute i naturen.

Är rädsla ett argument för att inte vilja ha rovdjur i närheten?

Ett antagande som ofta framförs är att rädsla för främst björn och varg också innebär att befolkningen inte vill ha varg och björn där de bor. Det finns emellertid inget stöd för det antagandet i de 96 undersökta kommunerna. Det finns inget samband mellan den andel som säger sig vara rädda för björn och den andel av befolkningen som säger helt nej till björn där de bor (figur 11) eller till varg (figur 12).

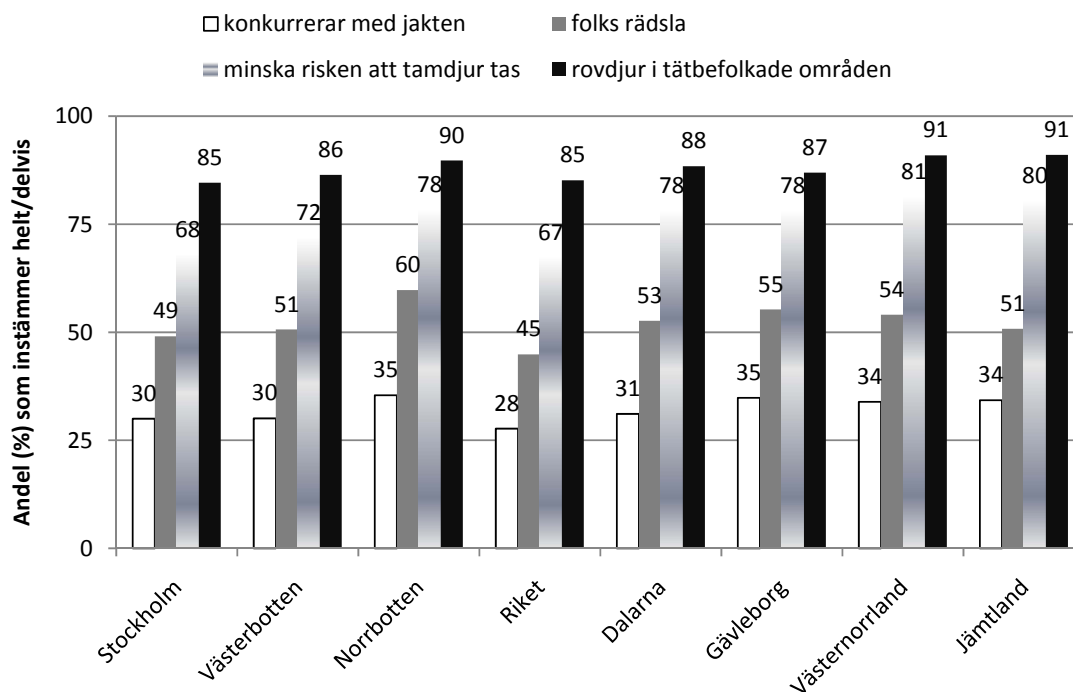
Figur 11. Andelen av befolkningen i en kommun som är rädda för björn har inget samband med andelen som säger helt nej till björn där de bor.

Figur 12. Andelen av befolkningen i en kommun som är rädda för varg har inget samband med andelen som säger helt nej till varg där de bor.

Jakt acceptabelt för att minska rädslan

Ytterligare en fråga som dyker upp i debatten är om det är acceptabelt att jaga stora rovdjur som björn, järv, lodjur och varg för att människor är rädda. I undersökningen ställde vi frågan när det är acceptabelt att begränsa rovdjurens antal och utbredning med hjälp av jakt. Av figur 13 framgår att det råder stor sammanstämmighet oavsett om man bor Stockholms län eller i något av de rovdjurslänen om när det är accepterat att jaga. Det är främst acceptabelt om rovdjuren kommer in i tätbefolkade områden, därefter för att minska risken att tamdjur tas och i tredje hand för att folk är rädda. I de undersökta länen anser mellan 49 och 60 % att det är acceptabelt att jaga rovdjur för att människor är rädda för rovdjur. I riket är det 45 % som är av samma åsikt. Ungefär var tredje person i de undersökta grupperna stöder att rovdjur jagas för att minska konkurrens om det jaktbara viltet.

Figur 13. Andelen av befolkningen i de undersökta länen och i riket som anser att det är acceptabelt att jakt används givet fyra olika motiv.

Referenslitteratur

1. Andersson, T., Bjärvall, A., Blomberg, M. 1977. Inställning till varg i Sverige - en intervjuundersökning. Naturvårdsverket SNV PM 850.
2. Danell, K & Bergström, R. 2009. Mer vilt idag än för 50 år sedan. Vilt och fisk fakta 2009:4. (Finns att ladda ned på www.viltochfisk.se)
3. Ericsson, G. & Sandström, C. 2005. Delrapport om svenskarnas inställning till rovdjurspolitik och -förvaltning. FjällMistrarapport Rapport nr: 10.
4. Ericsson, G. & Heberlein, T. 2003. Attitudes of hunters, locals and the general public in Sweden now that the wolves are back? *Biological Conservation* 111(2): 149-159.
5. Ericsson, G., Bostedt, G., & Kindberg, J. 2008. Wolves as a symbol for people's willingness to pay for large carnivore conservation. *Society and Natural Resources*. 21:1-16.
6. Ericsson, G., Sandström, C. & Bostedt, G. 2006. The problem of spatial scale when studying human dimensions of a natural resource conflict: humans and wolves in Sweden. *International Journal of Biodiversity Science and Management* 2:343-349
7. Ericsson, G., Kindberg, J., Bostedt, G. & Heberlein, T. 2006. Vilka värderar ett ökat antal stora rovdjur i Sverige? FjällMistrarapport Rapport nr: 20.
8. Ericsson, G., Heberlein, T., Karlsson, J., Bjärvall, A. & Lundvall, A. 2004. Support for hunting as a means of wolf population control in Sweden. *Wildlife Biology*. 10:269-276
9. Heberlein, T. & Ericsson, G. 2005. Ties to the countryside: Urban attitudes toward hunting, wildlife and wolves. *Human Dimensions of Wildlife*. 10: 213-227
10. Heberlein, T. & Ericsson, G. 2008. Public Attitudes and the Future of Wolves (*Canis lupus*) in Sweden. *Wildlife Biology* 14: 391-394.
11. Kindberg, J., Swenson, J. & Ericsson, G. 2009. Björnstammens storlek i Sverige 2008 – länsvisa uppskattningar och trender. Rapport 2009:2 från det Skandinaviska björnprojektet. 6 s.
12. Norling, I., Jägnert, C. & Lundahl, B. 1981. Viltet och allmänheten. I *Vilt och Jakt. Sociala och ekonomiska värden*. Jordbruksdepartementet. Ds Jo 1981:5. s. 9-79.
13. Sandström, C. & Ericsson, G. 2006. Rovdjursfrågan ingen traditionell höger-vänster fråga. Partier går i otakt med sina väljare. FjällMistra Rapport 24. 24 p.
14. Sandström, C. & Ericsson, G. 2009. Om svenskars inställning till rovdjur- och rovdjurspolitik. RAPPORT 2009:1. Institutionen för vilt, fisk och miljö, SLU, Umeå.
15. Sandström, C. & Ericsson, G. 2009. Om svenskars inställning till rovdjursförvaltning RAPPORT 2009:2. Institutionen för vilt, fisk och miljö, SLU, Umeå.
16. Williams, C. K., Ericsson, G. & Heberlein, T. A. 2002. A quantitative summary of attitudes toward wolves and their reintroduction (1972-2000). *Wildlife Society Bulletin* 30(2):575-584.